УДК 811.161.2`36:27-53
https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-23-11

ТОРЧИНСЬКА Н. М., ТОРЧИНСЬКИЙ М. М.
Хмельницький національний університет

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРТАНЬ ЯК КОМПОНЕНТА ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПРАВОСЛАВНИХ МОЛИТОВ)

У статті означено місце конфесійного стилю у структурі лінгвостилістики; запропоновано погляди науковців на підвиди та жанри конфесійного стилю, зосереджено увагу на молитвах як своєрідних елементах чужого мовлення, що репрезентують діалог між людиною та вищими силами, зокрема схарактеризовано структурні особливості звертань, якими починається більшість молитов та які є безпосередніми вказівниками на те, що молитовний дискурс – це комунікативний акт.

Ключові слова: конфесійний стиль, підстиль, жанр, молитва, звертання, чуже мовлення, структура, прості, двокомпонентні, багатокомпонентні конструкції.

NATALIIA TORCHYNSKA, MYKHAILO TORCHYNCKYI
Khmelnytskyi National University

STRUCTURAL FEATURES OF ADDRESS AS A COMPONENT OF INDIRECT SPEECH (BASED ON THE MATERIAL OF ORTHODOX PRAYERS)

One of the common and sacred genres of the confessional style is prayer as a way of uniting man with God in order to thank, ask, accept, repent, and so on. Linguistic features of prayers, both those that are a direct expression of religious style and those that function in the structure of literary texts, at different times became the object of study for many scientists, but the structure of addresses in prayers was not studied, what determined the relevance of the topic of the article.

The purpose of the study is to analyze the structure of addresses as an integral part of prayers that represents an indirect speech in the confessional style. Realization of the set purpose provides for enforcement of such tasks: 1) to characterize the basic aspects of the functioning of confessional style, to define a place of prayer as a genre in it; 2) to describe the structure of addresses, which are separated from prayers, in order to determine the most productive constructions.

From our point of view, the most significant feature of indirect speech is the presence of addresses, because in prayers stylistic and expressive possibilities of vocatives are manifested in a special way. Firstly, speakers with a particular problem ask God, the Virgin, angels, saints, etc, who can help them. Moreover, they address repeatedly, often using synonyms or variant names. Secondly, such addresses are codified, and commonplace, because prayers provide for the use of standard texts that believers must remember. Thirdly, the subjects of addressing constructions very often have additional means of dissemination, including literal meanings, homogeneous Apposition, separate members of a sentence, and even predicative units, which are rarely recorded in other speech patterns.

It is on this basis that all addresses recorded by us in Orthodox prayers are classified into three groups: 1) simple or unextended (36.12 %: nouns, substantivized adjectives, and Participle that mostly have religious character); 2) extended uncomplicated or two-component (21.81 %: mostly models «adjective + noun», «noun + adjective», «noun + noun» and «noun + pronoun» and «noun + pronoun», the components of which often are also sacred); 3) extended complicated or multicomponent (42.07 %). There are several ways to complicate vocative phrases: to add apposition to the addresses, to use homogeneous addresses, and as a means of complicating – dependent homogeneous members of the sentence (mostly Attributes), separate members of the sentence, tautological expressions, and more. One of the characteristic features of prayers is the presence of addresses complicated by sentences, and also complex syntactic constructions).

Key words: confessional style, genre, prayer, address, indirect speech, structure, simple, two-component, multicomponent constructions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Одним із поширених та сакральних жанрів конфесійного стилю виступає молитва як спосіб єднання людини з Богом із метою подякувати, попросити, змиритися, покаятися тощо. Будучи специфічними за структурою, молитви передавалися з вуст в уста навіть неосвіченими людьми, що сприяло поширенню молитовного дискурсу серед широких мас населення. Протягом довгого періоду розвитку суспільства на специфічність, потребу, особливість побудови молитов звертали увагу представники різних галузей знань – філософії, логіки, теології, літературознавства, мовознавства, культурології, лінгводидактики тощо, проте й зараз проблемним залишається як поняттєва база релігійного стилю (стосовно його кваліфікації), так і низка лінгвостилістичних характеристик молитви як комунікативної одиниці на всіх мовних рівнях та в різних жанрових проявах.

Як відомо, серед основних стилів української мови, поряд із епістолярним, науковим, офіційно-діловим, публіцистичним, розмовним та художнім, більшість мовознавців виокремлює й конфесійний, кваліфікуючи його також як богословський, культовий, релігійний, сакральний чи церковний (церковно-релігійний). Як зазначає О. В. Ільїна, «конфесійний стиль можна вважати найдавнішим стилем в історії розвитку української літературної мови, адже він бере початок із часів запровадження християнства князем Володимиром як державної релігії (988 р.)» [4, с. 44].

Мовознавці по-різному виокремлюють підвиди конфесійного стилю. Зокрема, Н. Д. Бабич виділяє мову канонічної, тлумачної і популярної (пізнавальної) богослужбової літератури, проповідей, текстів богослужбового піснеспіву, богослужбово-методичних текстів, розмовне діалогічне мовлення священника з вірним, який сповідається, а також богословсько-публіцистичну літературну мову [1, с. 26]. У підручнику за редакцією Л. І. Мацько розмежовано власне конфесійний, конфесійно-популярний, конфесійно-навчальний, конфесійно-обрядовий і конфесійно-публіцистичний підстилі [5, с. 248–249]. І. С. Гриналовський уводить поняття релігійного метастилю, у складі якого виділяє буддистський, іудейський, мусульманський, християнський і язичницький стилі, а конфесійним вважає християнський із такими підстилями: сакральним (Святе Письмо, канонічні молитви), літургійним (літургійні тексти), проповідницьким (проповіді), науково-християнським (наукові праці з християнського богослов'я), навчально-християнським (катехізиси, підручники з релігії для дітей) та художньо-християнським (авторські молитви, переспіви біблійних текстів) [3, с. 57–58].

Найбільш детально, на нашу думку, систематизував підвиди й жанри конфесійного стилю О. Я. Мирончук, який серед багатьох підстилів основними вважає такі різновиди: 1) Священного Писання, або Біблійний (77 книг Біблії; за жанрами – це Євангеліє, діяння, послання, апокаліпсис, притча, псалом, пісня, гімн); 2) літургічний, або богослужбовий (сфера використання – богослужіння; жанри – молитва, єктенія, тропар, кондак, канон, стихира, сідальний, антифон, іпакої, кафизма, прокимен, паремія, апостол, Євангеліє, ікос, світильний, екзапостиларій, акафіст та ін.); 3) патрологічний, або святоотцівський (твори святих отців та учителів Церкви; жанри – послання, апологія, бесіда, слово, повчання, гімн, лист, тлумачення та ін.); 4) агіографічний, або житійний (перекладні та оригінальні твори про життя прославлених і шанованих церквою святих, і це мучеництво, житіє, сказання, пам'ять, похвала тощо); 5) проповідницький, або гомілетичний, ораторський (проповіді, промови, послання та інші жанри ораторського мистецтва); 6) науково-богословський (поширений у духовних та інших навчальних та наукових закладах, де вивчають богословські та релігієзнавчі дисципліни; жанри – підручники, монографії, статті, дисертації, конспекти лекцій тощо); 7) церковно-правовий (правила святих апостолів, вселенських і помісних соборів та святих отців, рішення Синоду, грамоти, судові рішення тощо); 8) катехізичний, або навчально-релігійний (подає основи віровчення, готує до поглибленого оволодіння релігійними істинами; повчання, бесіда та ін. містяться в катехізисах, Законі Божому та інших релігійно-повчальних виданнях); 9) паломницький (представлений жанром ходіння); 10) полемічний (відображає міжконфесійну полеміку, яка набула свого розвитку у XVI–XVII ст.). Решта підстилів перебуває на периферії, і це публіцистичний (спрямований на доведення релігійної інформації до віруючих через засоби масової інформації; основні жанри – репортаж, замітка, інтерв'ю, повідомлення, оголошення); канцелярський (документи, що використовуються в церковно-релігійній сфері: статути, звіти, накази, розпорядження, прохання, листи, протоколи тощо); художньо-релігійний (представлений художніми творами релігійного змісту, що побутують у середовищі вірян: коляди, канти, псалми, духовна поезія і проза, художні твори для дітей тощо); епістолярний (приватні листи релігійного змісту між духовенством і мирянами: вітання, відповідь, запрошення тощо); зовнішньо-церковний, або міжрелігійний (сфера взаємин між релігійними організаціями, конфесіями та церквами, а найбільш поширений жанр – звернення); успокорозмовний (задовольняє комунікативні потреби в середовищі духовенства та між духовенством і мирянами) [6, с. 151–157]. Отже, об'єктом нашого зацікавлення стала молитва як жанровий різновид літургічного підстилю та її комунікативні можливості, виражені завдяки діалогічності та використанню звертань.

Аналіз останніх досліджень

Лінгвістичні особливості молитов, як тих, що є безпосереднім виразником релігійного стилю, так і тих, які функціонують у структурі художніх текстів, у різний період ставали об'єктом вивчення таких науковців, як Г. В. Баран, С. К. Богдан, Н. Бриндас, І. Даниленко, Ю. Дзерович, М. Каровець, П. Ковалів, Н. В. Пуряєва, Л. Стародубцева, Т. М. Тарасюк, С. Т. Шабат-Савка, М. Щепанюк та ін.

«Молитовний дискурс за своєю комунікативною організацією відповідає надфразній єдності – складній синтаксичній побудові, яка тематично складається з трьох компонентів: зачину, розкриття, розгортання теми і висновку» [12, с. 316]. У більшості випадків молитва починається різними звертаннями, які привертали увагу дослідників. Свого часу С. К. Богдан, автор низки праць, присвячених мовно-етикетним формулам в епістолярії Лесі Українки, І. Франка, М. Черемшини, В. Свідзинського, Т. Шевченка, В. Стефаника, зокрема й звертальним конструкціям, із погляду типології та функціонування характеризувала звертання і привітання в релігійному стилі, а також зазначила, що саме звертання як своєрідний код сприяють встановленню діалогу з вищими силами, які обирають люди для духовного спілкування [2, с. 76].

Найменування адресата в сучасних релігійних посланнях вищого духовенства українських церков стали об'єктом вивчення Т. М. Тарасюк, яка, аналізуючи типові для релігійного спілкування номінативи й апелятиви, зауважила, що для звертання до адресата представники релігійних громад, організацій послуговуються номінативами [10]. У контексті нашого дослідження суттєвими є висновки авторки, що «конструкції звертання, як і конструкції називання адресата в заголовку, майже не відрізняються лексичним наповненням. Їхньою основою є характерні для спілкування християн традиційні офіційні звертальні лексеми

в поєднанні з кваліфікативними означеннями. Найчастіше священики послуговуються в посланнях звертальними виразами *всечесні отці* та *дорогі брати і сестри*. Адресат у зачині або передує узвичаєному релігійному привітанню *Христос воскрес*! або стоїть у постпозиції» [10, с. 123]. У статті також описано структуру емоційно-оцінювальних звертань, де найбільш продуктивними є епітетні найменування, до складу яких входять функційно марковані лексеми і загальномовні (прикметники інтимної семантики та офіційно-урочисті). Звертання, на думку, Т. М. Тарасюк, можуть мати стилістично маркований і міжстильовий статус, а «на вибір звертальних конструкцій, як і номінативних, також впливає тематика послання й фактор адресата» [10, с. 123].

Досліджуючи комунікативні інтенції в різних стилях, зокрема й у конфесійному, С. Шабат-Савка звернула увагу на композицію молитви, яка обов'язково починається звертанням до вищих сил, зауваживши, що «категорія адресатності в молитовних текстах дещо видозмінена, якщо її порівняти з уснорозмовним мовленням. Молитва – це сакральний континуум, спілкування з нададресатом, яким є Бог, вона вивищує людину, налаштовує на довірливу розмову» [12, с. 311]. Автор схарактеризувала семантичний аспект звертальних конструкцій, наголосивши на їхній метафоричності, інтимності, які створюються завдяки різним засобам вираження звертань, із-поміж яких виокремлює субстантивовані прикметник, перифрази, займенники, іменники в пестливій формі [12, с. 311–312].

В інших працях про звертання в молитвах згадується лише принагідно, причому й в інших аспектах. Так, Н. В. Пуряєва, досліджуючи першу в історії української літературної мови молитовну збірку українською мовою «Молитовник для руського народу», перекладену І. Пулюєм, характеризує старослов'янізми, пропонуючи приклади зі звертальним конструкціями [8, с. 33]

Формулювання цілей статті

Мета дослідження – проаналізувати структуру звертань як невід'ємних елементів молитов, що репрезентують чуже мовлення в конфесійному стилі (загалом проаналізовано 458 молитов, більшість із яких взята із видання «Молитва» [7], у дужках вказано назву молитви, з якої вилучено приклад; за умови, що речення велике, подаємо усічену конструкцію). Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) схарактеризувати основні аспекти функціонування конфесійного стилю, визначити в ньому місце молитви як жанру; 2) описати структуру звертань, виокремлених із молитов, із метою з'ясувати найбільш продуктивні конструкції.

Виклад основного матеріалу

Молитва – це «установлений текст, який промовляється, виголошується віруючими при зверненні до бога, до святих» [9, т. 4, с. 783]. Як зауважує Т. М. Тарасюк, «це діалог, розмова людини з Богом, тобто комунікативна ситуація передбачає наявність адресата та адресанта» [11, с. 2], що дозволяє кваліфікувати молитву як елемент чужого мовлення, репрезентованого специфічним діалогом, який складається зі звертання до адресата, прохання про щось чи покаяння і восхвалення Бога або іншого номінанта (Ісуса, Діви Марії, ангелів, святих).

На нашу думку, найбільш суттєвою ознакою чужого мовлення є наявність звертань. Безперечно, такі синтаксичні одиниці трапляються і в публіцистиці, листах, розмовно-побутовому стилі, драматичному підстилі художнього мовлення, однак саме в богослужбовому підстилі конфесійного стилю, зокрема в молитвах, стилістично-виражальні можливості вокативів проявляються по-особливому, оскільки, по-перше, мовці з певної проблеми звертаються з проханням до Бога, Богородиці, ангелів, святих тощо, які можуть їм допомогти, причому апелюють багатократно, часто використовуючи синоніми або варіантні найменування; по-друге, такі звертання є кодифікованими, узвичаєними, адже молитви передбачають використання стандартних текстів, які віряни повинні запам'ятати; по-третє, суб'єкти звертальних конструкцій дуже часто мають додаткові засоби поширення, зокрема художні означення, однорідні прикладки, відокремлені члени речення і навіть предикативні одиниці, що рідко фіксується в інших мовленнєвих зразках.

Саме на цій підставі всі звертання, зафіксовані нами в православних молитвах, класифікуємо на три групи:

1) прості, або **непоширені** (419, або 36,12 % від загальної кількості звертань), і це субстантивовані прикметники (55 % від загальної кількості простих форм: *Всевишній, Милостивий*) і дієприкметники (3,33 %: *Обрадувана, Препрославлена*) та іменники (41,67 %) – як власні назви (*Маріє, Петре*), так і загальні (*Владико, Отче*). Практично всі лексеми мають релігійне забарвлення (*Богоблаженний, Спасе*). Часто фіксуються двоснóвні іменники (*Страстотерпче, Чоловіколюбче*) і прикметники (*Благосердний, Довготерпеливий*), а також префіксальні деривати (*Всеблагий, Преблагая*). Можливе розрізнення таких граматичних категорій, як рід (*Благий – Блага*я) і число (*Преподобна – Преподобні*). Абсолютна більшість сингулярних іменників стоїть у кличному відмінку; плюральні іменники і ад'єктиви – у називному. Відзначимо також незначну кількість вигуків **О** перед простими звертаннями: *О, преподобні …* (Молитва до преподобних і богоносних отців наших Іова і Феодосія Манявських), … *о преподобні …* (Молитва до свв. прпп. Зосима та Саватія Соловецьких чудотворців), *О сильні*! (Молитва до святих першоверховних апостолів Петра і Павла), які багатьма мовознавцями кваліфікуються як частки, якщо немає паузи (коми) між ними й повнозначними лексемами;

2) поширені неускладнені, або **двокомпонентні** (253; 21,81 %), типологія яких більш різнопланова: переважають моделі «прикметник + іменник» (40,71 %: *Всеблагий Господи*; *Пресвята Діво*), «іменник + прикметник» (29,34 %: *отці преподобні*; *угоднику Христовий*), «іменник + іменник» (13,77 %: *Пастирю Душ; раби Господа*) та «іменник + займенник» (11,38 %: *Душе моя, Спасителю мій*). Епізодично трапляються поєднання прикметника з прикметником (2,4 %: *Божий Святий; Святий Безсмертний*) і прислівником (0,6 %: *безмежно благий*); займенника з іменником (0,6 %6 *наш Боже*) і прикметником (0,6 %: *Всі святі*) та дієприкметника із займенником (0,6 %6 *Улюблений мій*). Домінують сакральні лексеми; однинні іменники вживаються у кличному відмінку, решта слів – у називному. Традиційно розмежовуємо **О** як вигук (*О, Всемилостива Владичице! О, чудесна Владичице*!) і частку (*О Всецарице Милостива! О Предивна Владичице*!);

3) поширені ускладнені, або **багатокомпонентні** (488; 42,07 %), серед яких розрізняються два різновиди конструкцій – словосполучення (88,5 %) та речення (11,5 %).

Найбільш поширений спосіб ускладнення вокативних словосполучень (44,3 %) – додавання до звертання прикладок – однієї: *о Боже, **Владико** всякої радості*! (Молитва вагітних жінок за успішні пологи), *Христовий воїне Діомиде* … (Св. мч. Діомиду), двох: *Пресвята Тройце, єдиносущна **державо**, всіх благ **причино** …* (Молитва до Пресвятої Трійці), *Маріє, найкраща наша **Мати** і **взірець** для кожної родини …* (Молитва за родину) чи багатьох: *О, Всемилостива **Владичице** Богородице, Небесна **Царице**, Всемогутня **Заступнице**, неосоромлене наше **упования***! (Молитва до Пресвятої Богородиці перед Її чудотворною іконою «Владимирська» (Вишгородська)), *О, священна та багатостраждальна **голово**, добрий **пастирю** Христових словесних овець, **священномученику** Христовий Харлампію, Магнезійська **похвало** та світу **слава**, всесвітній **світильнику**, великий наш **заступнику**, в скорботах, бідах та всяких потребах благий **помічнику***! (Молитва до св. сщмч. Харлампія).

Продуктивним є і звернення більш ніж до одного суб'єкта (17 %), найчастіше двох: … *святі рівноапостольні **Костянтине** та **Єлено***! (Молитва до святих рівноапостольних Костянтина та Єлени), *Преблаженні **Кире** та **Іоане** …* (Молитва до свв. чудотворців та безсрібників, мучеників Кира та Іоана), рідко – трьох: *Святі мученики **Антонію, Іоане** та **Євстафію***! (Молитва до свв. мчч. Віленських Антонія, Іоана і Євстафія), *О, пресвітлі світильники Церкви Христової, **Василію, Григорію** і **Іоане** …* (Молитва до трьох святителів) і навіть чотирьох: *О, святі і достохвальні мучениці **Віро, Надіє** і **Любове** і мужніх дочок мудра мати **Софіє** …* (Молитва до святих мучениць Віри, Надії і Любові та матері їхньої Софії). Зазначимо, що у двох останніх прикладах виділені слова можна кваліфікувати і як однорідні прикладки до стрижневих лексем *світильники, мучениці*, а загалом різницю між прикладками та однорідними означеннями ми встановлювали на основі того, до скількох суб'єктів звертається мовець: якщо до одного, то решту пояснюваних слів трактуємо як прикладку, якщо ж до двох чи більше, то це однорідні звертання.

Залежними від звертання можуть бути інші однорідні члени речення (9,2 %) – майже винятково означення: як узгоджені: ***Милосердний** і **Всемогутній** Боже …* (Молитва подружжя, що не має дітей), *О, **багатостраждальна** і **преславна** Ірино …* (Молитва до святої великомучениці Ірини), так і неузгоджені: *Владико **життя** і **смерті** …* (Молитва батьків за померлу дитину), *Милосердний Отче **отців** і **дітей***! (Молитва дітей за померлих батьків).

Натомість відокремлені означення фіксуємо рідко (2,5 %), і вони зазвичай виражаються дієприкметниками: ***Божественного світла промінням осяяний**, преподобний Андрію …* (Св. прп. Андрію Рубльову), *Господи Ісусе Христе, Сину Бога Живого, **предвічно народжений***! (Молитва на благословення дітей, яким виповнився один рік) або прикметниками: *О, Пресвята Царице, Діво Богородице, **вища від херувимів і незрівнянно славніша від серафимів**, Богом обрана Отроковице*! (Молитва до Пресвятої Богородиці перед Її чудотворною іконою «Зглянься на смирення»), О, *Пресвята Владичице, Царице Богородице, **вища за всі небесні сили і святіша за всіх святих***! (Молитва до Пресвятої Богородиці перед чудотворною Її іконою «Цілителька»), рідко – порядковими числівниками: *Хрестителю Христів, чесний Предтече, **перший у благодаті** …* (Молитва до святого Іоанна Предтечі).

Епізодично фіксуємо звертання, в основі яких – повтори того самого слова (1,5 %): ***Боже**, **Боже** мій …* (Псалом 62), ***Боже** Великий, **Боже** Всесильний*! (Молитва за Україну).

Решта (14 %) поширених ускладнених словосполучень-звертань – це поєднання стрижневого компонента з двома: *Агнице Агнця Божественного*! (Молитва до святої мучениці Тетяни), *Безмірно добрий Отче*! (Молитва на освячення придорожнього хреста) чи більше різними членами речення: … *всі Покровителі українського народу …* (Молитва за український народ), *О, Благословенна Мати Чоловіколюбного Владики*! (Молитва до Пресвятої Богородиці перед Її чудотворною іконою «Зглянься на смирення»).

Підкреслимо ще одну ознаку саме поширених ускладнених звертань – активне використання вигука (рідко – частки) *О*, який поширений насамперед у зверненнях до Бога: ***О** Боже і Отче …* (Молитва вагітних жінок за успішні пологи); ***О**, дивний Сотворителю Чоловіколюбний Владико, Багатомилостивий Господи*! (Молитва про дарування терпіння), Богородиці: ***О**, Пресвята і Пренепорочна Діво Богородице …* (Молитва до Пресвятої Богородиці перед Її чудотворною іконою «Києво-Печерською»), ***О**, Преславна Мати Божа*! (Молитовне зітхання жінки-християнки, коли вона сподівається дитини) і Божих помічників: ***О** великий поборнику, Іоанне воїне …* (Молитва до святого Іоана Воїна), ***О**, добрий пастирю і наставнику … отче наш Антонію*! (Молитва до преподобного Антонія Печерського).

Наявність звертань, ускладнених реченнями, на нашу думку, є однією з характерних ознак молитов, причому фіксуємо не лише складнопідрядні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними, яких більше (7,5 % від загальної кількості ускладнених вокативів): … *архангели і ангели і всі воїнства, херувими і серафими, що прославляють Господа* (Безплотним Силам), *Сину Божий, що ж**иття даєш*** … (З вечірні), а й із займенниково-співвідносними (1,8 %): *Господи Боже наш, надіє християн всіх країв землі і тих,* ***хто сьогодні перебуває далеко від дому*** (Молитва на початок Великого посту), *Святий і славний великомученику Христовий Димитрію, скорий помічнику та щирий заступнику всіх,* ***хто з вірою вдається до тебе***! (Молитва до св. вмч. Димитрія Солунського). Трапляються в ролі звертань і складні синтаксичні конструкції (2,2 %), наприклад: *О, всеблагий отче наш Миколаю, пастирю й вчителю всіх,* ***хто з вірою звертається під захист твій і теплою молитвою благає тебе****: поспіши й захисти стадо Христове від вовків,* ***що гублять його*** (Молитва до святого отця Миколая Чудотворця) – складне речення зі сполучниковим підрядним займенниково-співвідносним і присубстантивно-атрибутивним та безсполучниковим різнотипним з'ясувальним зв'язком; *Ти,* ***який просвічуєш та дивуєш чудесами твоїми всіх, що знаходяться під сонцем***! (Молитва до святителя Тихона Амафунського) – складне речення з послідовною підрядністю).

Загалом же в молитвах ми зареєстрували 1 160 звертань, тобто більш ніж два з половиною в кожному з 458 текстів, і це теж є переконливим свідченням того, що такі мовленнєві одиниці є зразками чужого мовлення, що зумовлено, по-перше, потребою мовців із певної проблеми звернутися з проханням до Бога, Богородиці, ангелів, святих тощо, причому багатократно, з використанням синонімів або варіантних найменувань; по-друге, кодифікацією, унормуванням таких конструкцій, адже молитви передбачають використання стандартних текстів, які віряни повинні запам'ятати; по-третє, наявністю у вокативних структурах додаткових засобів поширення. Отже, підтверджуємо думку С. Т, Шабат-Савки, що «комунікативна ситуація молитовного спілкування за своєю суттю діалогічна, оскільки це розмова людини з найвищою силою – Богом» [12, с. 310].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Усі звертання, зафіксовані нами в православних молитвах, класифіковані на три групи: 1) прості, або непоширені (36,12 %: іменники, субстантивовані прикметники і дієприкметники, які переважно мають релігійне забарвлення); 2) поширені неускладнені, або двокомпонентні (21,81 %: здебільшого моделі «прикметник + іменник», «іменник + прикметник», «іменник + іменник» та «іменник + займенник», складники яких теж часто мають сакральне значення); 3) поширені ускладнені, або багатокомпонентні (42,07 %). Способи ускладнення вокативних словосполучень – додавання до звертання прикладок, використання однорідних звертань, а як засобів ускладнення – залежних однорідних членів речення (переважно означень), відокремлених членів речення, тавтологічних виразів тощо. Однією з характерних ознак молитов є наявність звертань, ускладнених реченнями (складнопідрядних з підрядними присубстантивно-атрибутивними та займенниково-співвідносними, а також складних синтаксичних конструкцій).

Перспективу дослідження вбачаємо у визначенні семантичних та функціональних особливостей вокативів як складників чужого мовлення у православних молитвах.

Література

1. Бабич Н. Д. Богословський стиль української мови в контексті стилістичної науки. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2009. 216 с.
2. Богдан С. Молитовні й акафістні звертання як домінанта духовного діалогу. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2001. Вип.117–118. Слов'янська філологія. С. 75–81.
3. Грималовський І. С. Мова української духовної поезії XVIII – початку XIX століття: дис. … канд.. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова. Чернівці, 2006. 19 с.
4. Ільїна О. В. Мовностилістичні особливості конфесійного стилю української мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31 (70). № 1. Ч. 1. С. 44–50.
5. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
6. Мирончук О. Я. Виокремлення підстилів та жанрів у конфесійному стилі української мови. *Культура слова*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. Вип. 72. С. 151–157.
7. Молитва. Упоряд. Дудик В. С. Київ : Вид. «Європейська енциклопедія», 2008. 544 с. URL: https://parafia.org.ua/biblioteka/molytvy/velykyj-pravoslavnyj-molytovnyk/ (дата звернення: 01.03.2022).
8. Пуряєва Н. В. Особливості мови першого українського молитовника. *Українська мова*. 2017. № 2. С. 27–39.
9. Словник української мови: в 11 томах. Ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. Київ, 1973. Т. 4: І-М. 840 с.
10. Тарасюк Т. М. Найменування адресата в сучасних релігійних посланнях. *Українське мовознавство*. 2018. № 1 (48). С. 118–134.

11. Тарасюк Т. М. Структурно-семантична організація тексту молитов батьків і дитячих молитов. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство*. URL : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16665/31-Tarasuk.pdf?sequence=1 (дата звернення: 27.03.2022).

12. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : [монографія]. Чернівці : «Букрек», 2014. 412 с.

References

1. Babych N. D. Boghoslovsjkyj stylj ukrajinsjkoji movy v konteksti stylistychnoji nauky. Chernivci : Vydavnychyj dim «Bukrek», 2009. 216 s.

2. Boghdan S. Molytovnij akafistni zvertannja jak dominanta dukhovnogho dialoghu. *Naukovyj visnyk Chernivecjkogho universytetu.* Chernivci : Ruta, 2001. Vyp. 117–118. Slov'jansjka filologhija. S. 75–81.

3. Ghrymalovsjkyj I. S. Mova ukrajinsjkoji dukhovnoji poeziji XVIII – pochatku XIX stolittja : dys. … kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukr. mova. Chernivci, 2006. 19 s.

4. Iljjina O. V. Movnostylistychni osoblyvosti konfesijnogho stylju ukrajinsjkoji movy. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadsjkogho*. Serija: Filologhija. Socialjni komunikaciji. 2020. Tom 31 (70). № 1. Ch. 1. S. 44–50.

5. Macjko L. I., Sydorenko O. M., Macjko O. M. Stylistyka ukrajinsjkoji movy : pidruchnyk. Kyjiv : Vyshha shkola, 2003. 462 s.

6. Molytva. Uporjad. Dudyk V. S. Kyjiv: Vyd. «Jevropejsjka encyklopedija», 2008. 544 s. URL : https://parafia.org.ua/biblioteka/molytvy/velykyj-pravoslavnyj-molytovnyk/ (date of application: 01.03.2022).

7. Myronchuk O. Ja. Vyokremlennja pidstyliv ta zhanriv u konfesijnomu styli ukrajinsjkoji movy. *Kuljtura slova*. Kyjiv : Vydavnychyj dim Dmytra Buragho, 2010. Vyp. 72. S. 151–157.

8. Purjajeva N. V. Osoblyvosti movy pershogho ukrajinsjkogho molytovnyka. *Ukrajinsjka mova*. 2017. № 2. S. 27–39.

9. Shabat-Savka S. T. Kateghorija komunikatyvnoji intenciji v ukrajinsjkij movi : [monoghrafija]. Chernivci : «Bukrek», 2014. 412 s.

10. Slovnyk ukrajinsjkoji movy: v 11 tomakh. Red. tomu: A. A. Burjachok, Gh. M. Ghnatjuk. Kyjiv, 1979. T. 4: I-M. 840 s.

11. Tarasjuk T. M. Najmenuvannja adresata v suchasnykh relighijnykh poslannjakh. *Ukrajinsjke movoznavstvo*. 2018. № 1 (48). S. 118–134.

12. Tarasjuk T. M. Strukturno-semantychna orghanizacija tekstu molytov batjkiv i dytjachykh molytov. *Aktualjni problemy slov'jansjkoji filologhiji. Serija:* Linghvistyka i literaturoznavstvo. URL : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16665/31-Tarasuk.pdf?sequence=1 (date of application: 27.03.2022).